

LANDGRAF ILDIKÓ

Vikár Béla tudományos pályája és hagyatéka

Ahogy a könyveknek, úgy a hagyatékoknak is megvan a maguk sorsa. Babits Mihály a saját könyvtáráról írt esszéjében könyveinek gyűjteményéről mint „látható élettörténetről” beszélt, egy könyvtár, tágabban egy hagyatéka a hozzáértő szemlélő számára kézzel foghatóvá teszi tulajdonosa szellemi kalandozásait, tükrözi érdeklődésének alakulását és az általa művelt szakterületek változó szükségének útjait. Nem gondolom, hogy törvényszerűségként kellene elfogadnunk, hogy minél hosszabb egy alkotó élete és minél gazdagabb és színesebb egy írói életmű, annál kalandosabb, eseménydúsabb kell legyen hagyatékának sorsa. De Vikár Béla esetében kétségtelenül igaz, amennyire színes, változatos, különleges élményekben bővelkedő volt az élete, sok szálon futó az érdeklődése, tudományos tevékenysége, tudósi pályája, úgy hagyatékának sorsa épp úgy kalandregénybe illően szövevényes, számos drámai kitérével, anekdotikus részlettel, a hagyatékról akár mint a még kiadatlan, publikálatlan művek összességéről, akár mint teljes életműről az utókorra maradó szellemi örökségről beszélünk. Vikár Bélát a sors több emberre való tehetséggel áldotta vagy átkozta meg. Egyrészt rendkívüli nyelvtehetséget kapott, 10 éves gyermekként apja könyvtárának latin, görög, héber könyvei indították el az úton, a nagy világnyelvek mellett, egyetemista korában egy év alatt tanult meg Budenz József hatására finnül, úgy, hogy Karjalában nyelvjárási szövegeket tudott lejegyezni, majd lefordította a Kalevalát, aminek, aki megtette tudja, az elolvasása sem könnyű feladat, Kosztolányi Dezső szerint Arany János Hamletje és Bérczi Károly Anyeginje mellett a harmadik igazi gyöngyszeme a hazai műfordítás-irodalomnak. Annak érdekében, hogy eredetiből fordítsa Rusztaveli grúz eposzát, a Tarielt, egy év alatt megtanulta a grúz nyelvet. Nagyon magas szinten művelte a gyorsírást, ennek a területnek elméleti szakírója is lett. A gyorsírás alapjait még a középiskolában, a pécsi főreálban sajátította el, a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen tanárai előadásairól készített gyorsíró feljegyzései alapján jelentek meg aztán Gyulai: Régi magyar költők, Greguss Arany János balladáit, szépség az életben című előadásai. Tanárai, Kónyi Manó és Greguss Ágost ajánlatára lett az 1865-től működő Parlamenti Gyorsíró Iroda kinevezett munkatársa. Nagyon jó szervezőképességgel rendelkezett, számos folyóirat alapításánál bábáskodott és még több szerkesztésében vett részt aktívan. Rendelkezett a kreatív emberek azon sajátosságával, amit nem tudok másként megfogalmazni, minthogy arra jött rá, ami körülötte sokaknak, a kortársaknak nem jutott eszébe. Azt gondolom, hogy a szövegfolklorisztikai szakirodalom kánonjába nem minden esetben azok a Vikár-művek és gondolatok épültek be, amelyek meglátásom szerint leginkább újszerűek és újítóak voltak a maguk korában, ezek a gondolatai nem mindig lettek visszhangra, felejtésbe merültek, később mások elméleteiként épültek be a szakirodalomba. A korszerű folklorisztikai gyűjtés számos alaptételét fogalmazta meg, és tartotta magát azokhoz gyűjtései során. A Kisfaludy Társasághoz intézett levelében hangsúlyozta, hogy a szöveghűség a közreadás elsőrendű feladata.¹ Ennek érdekében gyűjtéseit kezdetben gyorsírással jegyezte le, majd elsőként használta az 1877-ben megalkotott Edison-féle találmányt, a fonográfot néprajzi gyűjtés rögzítésére. Bírálói közül többen szemére vetik, hogy a Remekírók képes könyvtárának sorozatában megjelent, a Magyar népköltés remekei összeállítása során ő is változtatott a szövegein. Nem szabad szem elől tévesztenünk, hogy Vikár következetesen különbséget tett a szakmai közönségnek és az érdeklődő nagyközönségnek szánt kiadványok között, és ez utóbbi esetében elfogadhatónak vélte az érthetőség alapvének érvényesítését.

¹ Vö. Sebő 2006. 18.

Az új gépezetet Amerikában megkísérelték felhasználni az őslakosok körében végzett nyelvi gyűjtésre, erről az Ethnographia is tudósított 1891-ben,² de folklórgyűjtésre hitelt érdemlően elsőként ő alkalmazta, 1896-ban a Mezőcsáti járáshoz tartozó Csincsetanyán.³ Ahogy ő írja „...a folklorisztikai gyűjtés nem lehet el azon eszköz nélkül, mely a legrövidebb idő alatt a legtöbb szöveg lejegyzésére képesít és egyszersmind lehetővé teszi, hogy a közlőt előadásában meg ne állítsuk...”⁴ Saját állítása szerint a siratók lejegyzése kapcsán gondolt először arra, hogy egy hangrögzítő masina milyen nagy segítséget jelentene számára a gyűjtésben. 1889-es finnországi útja során érte a hír édesapja haláláról, és finn runoénekesei részvétüket kifejezve kezdtek neki siratókat énekelni. Ahogy erre később visszaemlékezve írta: „A sirató ének leírása vajmi nehéz, mert a közlő többnyire bizonyos megállapodott phráziskészletből rögtönöz, amelynek ismétlésére aztán képtelen, minthogy pedig valósággal zokog hozzá, vagy legjobb esetben síró hangon adja elő, annál fogva egyszeri hallásra igen sok hézag marad. Itt a fonográf igazi áldás lett volna.”

Felismerte, hogy a folklórnak az az alapvető sajátossága, hogy változatokban él jól megragadható a fonográf által.

„Csakis ennek az eszköznek köszönhetem, hogy már első gyűjtésem során magából Somogyból 60 mesét írhattam le szó szerint, köztük nem egyet, melynek tárgya ugyanaz, csak közlője más, a melyek tehát szépen feltűntetik azt a jelenséget, hogy ugyanazon néphagyomány, ugyanazon a helyen, vagy tőszomszédos helyeken, más-más egyének ajkán mennyire különböző lehet az előadás módjában érvényesülő egyéni sajátosságok miatt.”⁵

Megpróbálta egy ballada- vagy daltípus minél több változatát összegyűjteni.⁶ A dallamok összegyűjtését azért tartotta fontosnak, mert úgy vélte, a dallamok segítenek megtalálni az összeillő szövegvariánsokat, amelyekből a földrajztörténeti iskola elvei szerint ki lehet majd választani az összöveget.⁷

A balladák szempontjából sorsdöntő időszakban kezdett gyűjteni, sikerült a Görög Ilona, (Csodahalott) a Pogány király leánya, a Fehér László, a Három árva, a Szűcs Marcsa ballada számos változatát rögzítenie. A népballadák gyűjtése kapcsán vetette fel, hogy olyan szép számban gyűltek össze változatok az ország különböző tájairól, hogy szükséges volna nem csak a ballada, hanem a többi műfaj kapcsán is olyan gyűjteményeket megjelentetni, amelyek egy műfaj földrajzi változatait tükröznék.⁸

Nem csak az esztétikailag szépet, emelkedettet, a polgári ízlés szerint elfogadhatót akarta megörökíteni.

A folyamatos falujárás, vonaton, lovas kocsin az 50 kg-os fonográffal, azt is lehetővé tette, hogy a zenei anyag rögzítésén túl, lássa a valóságot, énekeseit a maguk közvetlen lakókörnyezetében kereste fel, így a jelenségeket a maguk teljes kontextusában ragadhatta meg. A folklórt nem a falun élő parasztok szájhagyományban élő emlékeiként definiálta, gyűjtött pápai mesteremberektől, dohánygyári munkásoktól, tanítóktól, jegyzőktől.

Mindehhez a munkához elengedhetetlenül szüksége volt szívós természetére, kellő testi-lelki energiára, amivel képes volt pénzigényes elképzeléseihez támogatókat szerezni, no és derűre, amit tükröznek hihetetlen mennyiségben ontott versezetei, alkalmi költeményei, kínrímekben íródott nyelvi játékaik, amelyeket minden csak kezébe akadó papíron (legyen az meghívó,

² Vegyes közlemények. Ethnographia, 1891. 51.

³ Voigt 1997. 104-105. Sebestyén 1901. 251-253.

⁴ Vikár 1899. 26.

⁵ Vikár 1899. 26.

⁶ „...igyekeztem mindenütt, a hol megfordultam, az illető helynek összes népköltészetét, annak minden hagyományát lehető teljességgel jegyzékbe venni, mindig azt is nyomozva, hogy honnan jutott az illető néphagyomány ahhoz a közlőhöz.” Vikár 1899. 25-26

⁷ „A közös dallam sokszor rávezet az összefüggésre egy egésznek olyan széthullott részei közt, melyeknek együvé tartozását máskülönben nem vennők észre.” Vikár 1901. 139.

⁸ Vikár 1896, 441-447.

névjegykártya, boríték, füzetborító) megörökített, bizonyítja az Akadémia Kéziratárában őrzött hagyatéka. Büszke volt arra a képességére, hogy kedves rábeszéléssel tudta meggyőzni a fonográfba énekléstől húzódozó dalosokat, különösen a félszeg fiatal lányokat és asszonyokat, ezt nevezte ő fejjérp-rajznak. Saját lakásán, majd később a Szimpló, Dexler, Carlton és a Szabadság-kávéházakban állandó írói és baráti asztaltársaságot szervezett, itt szerkesztette folyóiratait, szervezte az általa alapított világirodalmi Társaságot a La Fontaine és Goethe Társaságot. Nem csak mesélője, hanem kitalálója volt az anekdotáknak, álnéven többek között a Borsszem Jankóban és az Üstökösben is jelentek meg írásai.

Nem építette tudatosan tudósi pályáját, nem tűzte ki az elérni kívánt tudományos címekeket, rangokat. Bár nagyon magabiztos volt képességeit illetően, tisztában volt azokkal, nem is szerénykedett elért eredményeivel, mégis az életet nem úgy tekintette, mint egy versenyt, hanem mint egy utazást, aminek minden lépését élvezni kell. Talán éppen épp ez a villódzó sokszínűség, ez a sokféle érdeklődés, ez a sok, szerteágazó kutatási téma az oka, hogy nem készült az életét és teljes tudományos tevékenységét bemutató monográfia. Bár az utókor, különösen a születése és a halála kerek évfordulóinak kapcsán tartott megemlékezései során nem fukarkodott vele kapcsolatban a dicsérő szavakkal. Még Vikár életében született Ernst Jenő tollából egy életrajz,⁹ ami elsősorban a gyorsírót mutatta be és Volly István Somogyi Kalevalájában is igyekezett fölvezetni, áttekinteni Vikár életének legfontosabb fordulópontjait, illetve létezik egy Volly István készített Schelken Pál által véleményezett kéziratos életrajz a Hagyományok Háza birtokában,¹⁰ mégis azt gondolom, egyelőre nem született egy reális pályaképet bemutató Vikár életrajz. Vikár úgy érezte és ezt fájlalta, hogy a Petőfi és a Kisfaludy Társaság egy idő után mellőzte, ahogy azt is, hogy miután 1911-ben az Akadémia levelező tagjává választották, a székely népköltés sajátosságairól tartotta előadását, de rendes taggá soha nem vált.

Négyessy Lászlóhoz írta

„Az Akadémián rajtam kívül

aki öreg, mind „rendes” széken ül,

Csak nekem

Nincs ily jó székem.

De van, amivel mindenik

Rendes tag nem dicsekszik:

Van ám jókedvem, rendkívüli,

E rímeket is épp az szüli.(1944. VII. 12.)

Két munkáról, illetve kutatásról szeretnék megemlékezni, amelyek a Vikár-élelmű feldolgozása szempontjából mérföldkönek számítanak. Az egyik a Terbócs Attila által 1999-ben összeállított és kiadott Vikár-bibliográfia,¹¹ a másik pedig Vikár népzenei gyűjteményének feldolgozása. A feldolgozást, a fonográfhangok lejegyzésével Kereszty Istvánt követően Bartók és Kodály, illetve a gyorsírásos gyűjtés leírásával még maga Vikár kezdte meg, de a munka a háború kitörése miatt nem fejeződhetett be, a fonográf hangok túléltek a Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályán a háború viharait, de a szövegeket őrző gyorsírásos füzetek Vikár 1945-ös halálát követően megkezdték kalandozásukat, a háborús károkat szenvedett, magára hagyott lakásból a Teleki téri piacon át az Akadémia pincéjéig. A hagyatéka áttekintése a szemtanúk tanúsága szerint már ekkor sem lehetett egyszerű, de ezt követően még reménytelenebbé kezdett válni miután a gyorsíró füzetek Gergely Pál és Pap Sándor által készített gépiratos átírásai 3 példányban különböző összetételben, különböző

⁹ Ernst 1941.

¹⁰ Vö. Sebő 2006. 263.

¹¹ Terbócs 1999

időben kerültek el a Néprajzi Múzeumba, az ELTE Néprajzi Intézetébe, a Néprajzi Kutatóintézet által őrzött Magyar Népköltészeti Szövegkataszterbe, illetve maradtak az Akadémia Kézirattárában. Az anyag rendezésében, feldolgozásában, az átfedések föltárásában hatalmas lépést tett előre Sebő Ferenc Vikár Béla Népzenei gyűjteménye című könyvének megjelentetésével, illetve a pár hete bemutatott Vikár Béla népzenei és népköltési gyűjteménye DVD-jével, a szövegek filológiai vizsgálatát Küllös Imola végezte el, Majorné Bániczki Julianna az eredeti gyorsírást anyagot vetette össze a gépiratos áttétekkel.

Az MTA Kézirattárában őrzött Vikár Béla neve alá bekatalogizált anyagát dolgoztam fel, elsősorban a levelezését, különös tekintettel a finn nyelvű levelezését.¹² A gyűjteményben a következő típusú egységeket különítettem el:

- Publikációk, különnyomatok megjelent munkáiból
- Megjelent publikációk kéziratai, jegyzetei
- Levelezés (hozzá írott és által írt levelek, illetve levéltervezetek magyar és idegen nyelven)
- Hivatalos iratok
- Újságkivágatok (magyar és idegen nyelvű) Vikárról, illetve Vikárt érintő, érdeklő eseményekről, témákról
- Versek
- Fényképek
- Grúz nyelvi jegyzetek

Ezen túl Vikár Béla néprajzi gyűjtései cím alatt találtam egy gyorsírást füzetet, mesékkel illetve sokoldalnyi kéziratot anyagot. 5088/ 28, 29-43, 44-51, 52-55, 56-64, 128, 137-139. Ennek az anyagnak teljes filológia földolgozását, a szövegek meghatározását még nem tudtam teljes egészében elvégezni, ezeket a szövegeket (elsősorban mesék, dalszövegek, játékleírások, lakodalmi forgatókönyvek, vőfélykönyvek) egyelőre nem találtam meg az eddig feltárt anyagban, a Sebő Ferenc által közzétett anyagban. Eddig is voltak sejtések, hogy az Akadémia Kézirattárában is maradtak, máshova nem került anyagok.¹³ Ez a kéziratot gyűjtési anyag töredékes, nehéz eligazodni a sokféle kézírás között, kevés az adatolt lejegyzés, de tanúskodik arról, hogy Vikár mindenütt igyekezett a helybeli írástudókkal, legyen az tanító, jegyző, iparos lejegyeztetni a tudott dalszövegeket és egyéb folklórtudásukat. Nagyon sok a tájnyelvi magyarázat az anyagban, nem csak szavakat, hanem kifejezéseket is gyűjtött, illetve íratott le és magyaráztatott meg adatközlőivel, ehhez kapcsolódnak szólásgyűjtései és magyarázatai.

¹² MTA Kézirattár Ms 5204/1-98.

¹³ „Feltehetően kevés ez az anyag, és a leggyengébb, legkevésbé értékes része a hagyaték ott levő részének” nyilatkozott K. Kovács Péter a kéziratgyűjtemény öre (EA 4535 jelzetű fondjának 1. számú melléklete) Vö. Sebő 2006. 172-177. Feljegyzés Vikár Bélának a Magyar Tudományos Akadémián talált kéziratot folklór anyagával kapcsolatosan.

„Somogyi fi volt a gyerök”, írta magáról Vikár Béla a nyolcvan éves születésnapjára készített alkalmi versében. Még a néprajzosok között sem akad sok olyan kutató, aki hosszú élete során mindvégig olyan erősen kötődött volna szülőföldjéhez, mind gyűjtései, mind egyéb javaslatai, kezdeményezései által, és ezt nem a jelenlévő földijeiről mondok csupán. Nem annyira a szűken vett szülőfaluhoz, hanem tágabban Somogyországhoz ragaszkodott, amelynek háttérében feltehetően az is meghúzódott, hogy a református lelkész és egy ideig tanár édesapja, Vikár János sűrűn változtatta lelkészi állomáshelyeit. Vikár Béla 1859-es születésekor éppen Hetesen volt lelkész, majd Kutason, Magyarladon, Visnyén, majd újból Kutason, a család sűrűn változtatta lakhelyét, de mindvégig Somogyban. Az édesapja pályakezdekésekor egy rövid ideig Pápán tanított, ebben az időszakban a Petőfi segédszerkesztésében megjelenő Életképek fővárosi lap pápai tudósítója volt, sokat mesélt Petőfiről, a Petőfi iránti rajongás volt Vikár egyik apai öröksége.

Vikár 1905-ben kiadott gyűjtésében a Somogy megye Népköltése bevezetőjében írta: „Gyűjtéseimben nagy hasznomra voltak: édesanyám, szül. Szomju Veronika...”¹⁴ vagy ahogy másutt vall: „Édesanyám csinált belőlem folkloristát. Amíg én Budapesten egyetemre jártam, az 1877-83-as években édesanyám, aki különben is dalos természetű volt, szorgalmasan gyűjtögette a Somogy megyei népdalokat, én pedig később, amikor fonográfhoz jutottam – felkerestem anyám dalgyűjtőhelyeit.”¹⁵ Az édesanyja a református eddei tanító lánya volt és miután 51 éves korában özvegységre jutott kezdte lejegyezni fiának az általa nagyszámban tudott népdalokat, majd a környezetében hallottakat.

„Írtad a múltkor, hogy februárban lejösz Sennyeházára, összeszedni a dalokat. Egyik daltadó elköltözött Péter faluba, de már kitudtam azt is. Tehát iparkodjál addig, míg az a sennyeházi öreg mutter ki nem ugrik az ország kéményén. Mert biz az, dacára hogy egészséges is, de kilecven év nyomja a vállát, majd még morogni sem lesz képes, nemhogy beledanoljon a te masinádba.”¹⁶ Férje halála után özvegy Vikárné lányához, Mocsoládra költözött, de nem csak Béla fiát látogatta Budapesten, hanem először Somogyban, majd Vas vármegye különböző falvaiban, pl. Kisrákoson, Viszákon tanítoskodó fiát is, nyitott fülekkel, hogy általa ismeretlen dalok szövegeit lejegyezze.

„Kedves Bélám” – írja fiának. Itt küldöm az eddigit. Hanem írd meg, hogy jó-e az ilyen utcáról szedett gyűjtemény, mert Géza (a másik fia) kiröhög velem, hogy nekem azt mind el kell dalolni. Az ördög dalolgassa ám, hisz nem tudom betanulni dallamát! Olyan mérges voltam: vendég volt nálunk, és olyan szép népdalt énekeltek, nem bírtam betanulni... De hát ha érvénytelen, úgy fölhagyok a gyűjtéssel. Jövő héten el akarok menni Velemérre. Majd az odavaló tanító sokat szerez. Úgy bánom, hogy pénzem nem volt, hogy csak egy koronát is tudtam volna a kis deák-fiának adni, az most vakációban sokat írt volna, másodosztályos fiú. De ha lehet, elmegyek, és még Zalafőre is, ott van Vikár János pap, unoka hozzád: onnét is lehet gyűjteni. De sokkal jobb volna, ha magad jönnél a danoló gépeddel, mert biz ha a szöveget meg is tanulom, de dalolni nem tudom.”¹⁷

A gyűjtésekben másik nagy segítsége, első felesége Kerekács Júlia volt, aki több gyűjtőútjára elkísérte, több fényképnek ő volt fotográfusa. 1889-es finnországi útjára is vele ment. Finnország ez idő tájt Finn Nagyhercegségként Oroszországhoz tartozott. Vikár írja: „Rég óta érlelődött bennem a szándék, hogy Reguly, Hunfalvy, Budenz és Szinnyi példáját követve,

¹⁴ Vikár 1905. XI.

¹⁵ Volly 1959. 14.

¹⁶ Volly 1959. 12.

¹⁷ Volly 1959. 13.

ellátogassak finn rokonainkhoz”.¹⁸ Ennek az utazásnak a célja alapvetően a Kalevala fordításának előkészítése volt, a kalevalai runok világának nyelvi és gondolati megértése, ezért is választotta első állomáshelyeként Sortavalat Karéliában, ahol még ekkor eleven élt az epikus runo-költészet. Sok néprajzi tárgyat, összesen 192-t vásárolt, ahogy Munkácsi Bernát írta 1896-ban „Vikár Béla a helsingforszi néprajzi múzeum duplumaiból, valamint finnországi tanulmányútjának szerzeményeiből saját költségén állította össze jeles finn gyűjteményét, melyet később az állam átvett s kinek közreműködése gazdagította az észti gyűjtésekkel is múzeumunkat.”¹⁹ A Nemzeti Múzeum finn, finnugor tárgyainak vásárlása ügyében és finn őstörténeti, régészeti kérdésekben később Theodor Schwindttel levelezett. A kalevalai runok nyelvének megismerésén túl számos hatás érte Vikárt finn útja során, ezek közül engedjék meg, hogy kettőt kiemeljek, az egyik a finn népfőiskolai hálózat volt, Sortavalaban, karjalai állomáshelyén vendéglátói, kalauzai a helyi tanítóképzők tanárai voltak, rajtuk keresztül ismerte meg és fel a finn népfőiskolák jelentőségét. A népfőiskola felnőttoktatási, iskolán kívüli népművelési intézmény, gondolatát Nikolai Frederik Severin Grundtvig (1783–1872) dán ev. lelkész vetette fel, olyan iskolákat alapított, amelyek elsősorban a 18–30 éves parasztfiatalok korszerű nevelését és oktatását végezték azzal a céllal, hogy a társadalom teljesebb értékű tagjaivá váljanak, valamennyi skandináv országban, így Finnországban is nagyon népszerű ez a képzési mód, kiterjedt hálózattal működnek egészen napjainkig.

Vikár 1919-ben, a Tanácsköztársaság idején beadvánnyal fordult a Somogy Megyei Direktóriumhoz, hogy Kaposváron népfőiskolát hozzanak létre: „...Azokon a munkásegységeken kívül, melyeket a közoktatási népbiztosságunk tervbe vett, feltétlenül szükség lesz olyan tanfolyamra is, melyeket a már iskolavégzett nép fog látogatni. Ezek a népegyetemek. A velünk rokon finneknél, akik mindössze három és fél millió számmal vannak, negyvenkét ilyen népegyetem áll fenn, s főleg ennek köszöni az ország, hogy az egész világon mint a kultúrának előharcosa szerepel.”²⁰

A másik egy kevésbé ismert kérdéskör: a női emancipáció, a modern nőnevelés ügye. Az Élet című folyóiratban többször foglalkozott a nők iskoláztatásával, a nők munkalehetőségeivel, cikksorozatot indított a Kiváló nők élete címmel. Helyt adott a lapban Hugonnai Vilma, az első magyar orvosnő írásainak. Ennek háttérében bizonyára az is szerepet játszhatott, hogy Sortavalaban egyik vendéglátójának felesége, akivel évtizedeken keresztül levelezett Vikár Tilma Hainari, később a Finn Nőszövetség elöljárója lett.

Nem minden alapot nélkülöz az az olykor Vikárnak olykor a barát Zempléni Árpádnak tulajdonított kénrím, hogy: „Sortavala, ahol Vikár a pénzt szórta vala.” Nem csak néprajzi tárgyakat vásárolt, de fizetett az énekeseknek is és maga az utazás is nagyon költséges volt.

Ennek kapcsán egy rövid kitérőt engedjenek meg. Vikár idejében sem volt egyszerű, különösen az első világháborút követően anyagi támogatást szerezni a kutatáshoz, a komoly költségekkel járó terepmunkákhoz, utazásokhoz, expedíciókhoz. Vikárnak az Akadémia kéziratárában őrzött levelezésének tekintélyes része valamilyen „nemes ügy” elérése érdekében született, mint például a Kalevala jubileumi kiadása, 1935-ben, Emil Setälä, a híres összehasonlító nyelvészprofesszor közvetítésével szerezte meg a kiadáshoz szükséges papírt a finn államtól vagy a Magyar Nyelvőr megjelentetése, a La Fontaine Társaság keretében a kortárs világirodalom magyarra fordítása és népszerűsítése valamint a magyar irodalom idegen nyelvre fordítása.

¹⁸ Vikár 1890. 231.

¹⁹ Munkácsi 1896. 1.

²⁰ Volly 1959. 57-58.

Vikár talpraesetten, konok következetességgel végezte ezt a munkát. Sikereinek titka, úgy vélem, leginkább roppant kiterjedt hazai és bizonyos területeken nagyon erős nemzetközi kapcsolathálójának erejében rejlett. Már Lónyay Menyhért, a korábbi miniszterelnök és pénzügyminiszter magántitkáraként (1883-84), a Parlamenti Gyorsiroda alkalmazottjaként majd vezetőjeként, jól ismerte a legkülönbözőbb politikai köröket, jó kapcsolatokat ápolt a korabeli társadalmi-elit képviselőivel. Ezek a kitartó pénzszerző akciói azonban nem csak támogatókat, híveket hoztak számára, hanem ellenzőket is, akiket nem is minden esetben a szakmai féltékenység vagy irigység vezetett, egyszerűen csak félelem a saját ügy, egy ugyanolyan fontos kutatási téma háttérbeszorulása miatt. Lásd pl. Jankó Jánost, akivel jó kapcsolata volt Vikárnak, Jankó a Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának vezetőjeként a következőt írta a minisztériumnak: „A népdalok fonografikus gyűjtése bármily fontos is, nem oly sürgős, mint azok a kivánalmak, amelyeket az évi költségvetés összeállításakor felsorolta; akkor és ott arról van szó hogyha a magyar és vele rokon népek etnográfiai tárgyai a legközelebbi 10-15 évben össze nem gyűjtjük, többé nem gyűjthetjük, mert már ma is csak romhalmazon járunk. Vikár gyűjtéseiből pedig kitűnik az, hogy azok a népdalok, melyeket eddig már kihaltaknak hirdettek, nemcsak, hogy ki nem haltak, hanem számos variatióban élnek és virulnak.”²¹

Vikár, amennyire nekem eddig sikerült megismernem életét, munkásságát, habár a politika eseményeit egészen közelről kísérhette szemmel, soha nem nyilatkozott írásban aktuálpolitikai kérdésekben, valószínűleg ezt állása, pozíciója miatt se tehette volna meg. Ugyanakkor nagyon határozottan, minden képességét és kapcsolatrendszerét latba vetve állt ki bizonyos ügyek mellett, a már említetteken túl, szeretném a sort néhányal megtoldani, például 1894-ben magánkiadásban jelentette meg Westöstliche Rundschau német nyelvű lapot, amelynek célja a német-magyar-osztrák szövetségi kapcsolat népszerűsítése, a közép-európai béke fenntartása volt. Az I. világháború idején a Vörös Félhold intézményei javára idegen költők hazafias verseit tartalmazó kis kötetet szerkesztett Tábortüzek címmel. A Magyar Nyelvőrnek állandó munkatársa volt, amikor papírhiányra hivatkozva megszüntették a folyóiratot, az általa szerkesztett Országos Néptanulmányi Egyesület évkönyveinél foglalkoztatta a folyóirat munkatársait, a származásuk miatt némaságra ítélt tudósokat, irodalmárokat, nyelvészeket. 1943-44-ben a Néptanulmányi Egyesület Évkönyveként jelent meg a két Nyelvőrt pótló kötet.

1917-től szerkesztette a Turán című folyóiratot, 1918-tól pedig Teleki Pállal közösen, a lap az 1910-ben alapított Turáni Társaság kiadványa volt, a társaság a Kelet népeinek kutatására alakult, a nyelvileg rokon és/vagy annak vélt népekkel való kapcsolatattartásra. Céljuk a magyarral rokon európai és ázsiai népek tudományának, művészetének tanulmányozása volt. A tudományos szempontok mellett mindazonáltal a közgazdasági, a kelet felé történő gazdasági-kereskedelmi kapcsolatok kiépítése is élénken foglalkoztatta a Társaság vezetőit, a háború vége 3 év kényszerszünetre ítélte a lap megjelentetését, 1921-es újraindulásakor különösen nagy jelentőséggel bírt az új irányú kapcsolatok felvétele.

Vikár tevékenyen részt kívánt venni abban a munkában, amelynek célja az volt, hogy segítsen Magyarországot abból nyelvi, kulturális, politikai elzártságból kiemelni, amibe a Trianoni békeszerződés után került. Számára ezt jelentette a Magyar Keleti Kultúrközpont, és a Turán és ezt kívánta szolgálni 1920 októberében szervezett La-Fontaine Társaság is. Csak a kiindulópontot jelentette a Kozma Andorral és Zempléni Árpáddal fordított 253 La Fontaine mese gyönyörűen illusztrált kiadása, a világirodalmi társaságnak valódi, kettős célja a következő volt: minden jelentős kortárs, elsősorban európai mű azonnali lefordítása, másrészt

²¹ Lásd Sebő 2006. 15.

a magyar irodalom értékeinek angol, német, francia, spanyol svéd, orosz, dán, finn japán és más nyelvre fordítása és kiadása. Az Akadémia Kézirattárában őrzött Vikár–levelezés ugyancsak jelentős része foglalkozik a Társaság eseményeinek rendezésével, számos finn íróval, műfordítóval levelezett ebben a témában. A Társaság felolvasóüléseit az Akadémia termeiben tartotta, és időről-időre estélyeket, matinékat tartottak. (lásd Moliere-matiné, Petőfi-emlékünnepek, spanyol, finn, svéd, svájci olyan jeles színésznők részvételével mint Jászai Mari, Bajor Gizi.) 1923-ban megalakult a hollandiai La Fontaine Társaság. Vikár Bélának volt köszönhető, hogy Babits Mihály, Bartók Béla, Bárczi Géza, Dohnányi Ernő, Gisswein Sándor, Hankiss János, Hevesi Sándor, Lányi Viktor, Révész György, Schöpflin Aladár tagjai lettek a Társaságnak. A tervek szerint a társaság vidéki fiókokat is kívánt szervezni, elsőként Kaposváron meg is valósult, ahol az elnöki tisztelet Rippl-Rónai József vállalta el.

Ez a tettekkészség, agilitás jellemezte egész élete végéig, a legnagyobb nyomor és éhezés közepette is. Nagyon találóan írta róla Gombos László: „Nem hitt a halálban, el sem tudta képzelni, hogy benne megszűnjék az élet valóság lenni.”²²

Irodalom

Egey Emese (összeáll. és a bevezetőt írta)

2002 A Turán című folyóirat 1913, 1917-1918, 1921-44 finnugor mutatója. Budapest, Tinta Könyvkiadó

Ernst Jenő

1941 Vikár Béla élete, kora és a gyorsírás történelmi szerepe. Budapest,

Gombos László

1946 Vikár Béla (1859-1945) Magyar Nyelvőr 70. 1. 5-8.

1984 Újbóli emlékezés a „született somogyi fi”-ra: Vikár Bélára. In Laczkó András (szerk.):

Vikár Béla nyomában. Kaposvár, Kaposvári Kiskönyvtár 2. 5-6.

Kósa László

1989 A magyar néprajz tudománytörténete. Budapest, Gondolat.

1989 A Magyar Néprajzi Társaság története. 1889-1989. Budapest, Magyar Néprajzi Társaság

Kövér György

2002 A biográfia nehézségei. Aetas, 2-3. 1-14.

Munkácsi Bernát

1896 Néprajzi eredményeink és törekvéseink. Ethnographia, 1.

Laczkó András

1984 Vikár Béla és a La Fontaine Társaság. In Laczkó András (szerk.): Vikár Béla nyomában.

Kaposvár, Kaposvári Kiskönyvtár 2. 41-50.

Sebestyén Gyula

1901 A párizsi folklorista kongresszus. Ethnographia, XII. 251-253.

Sebő Ferenc

2006 Vikár Béla népzenei gyűjteménye. Budapest, Hagyományok Háza, Néprajzi Múzeum

2009 Vikár Béla népzenei és népköltési gyűjteménye. A szöveget gondozta, a jegyzeteket és a szómagyarázatokat készítette Küllös Imola 1. munkafázis Szöveg-hang-kép DVD

Schelken Pálma

1984 Vikár Béla a magyar irodalomban. In Laczkó András (szerk.): Vikár Béla nyomában.

Kaposvár, Kaposvári Kiskönyvtár 2. 14-25.

Terbócs Attila (összeáll és szerk.)

1999 Vikár Béla-bibliográfia. Budapest, Budapesti Finnugor Füzetek 13.

²² Gombos 1946. 5.

Vikár Béla

1890 Finnországi tanulmányutam. Ethnographia, I. 231-245.

1896 Népballadánk összegyűjtéséről. Ethnographia, VII. 441-447.

1899 Somogy megye népköltése. Ethnographia, X. 25-34.

1901 Élő nyelvemlékek. Néprajzi Értesítő, 8. 131-142.

Vikár Béla (gyűjt, rendezte, jegyz. kísérte)

1905 Somogy megye népköltése. Budapest, Athenaeum, Magyar Népköltési Gyűjtemény VI.
A magyar népköltés remekei, Budapest, Lampel.

Vikár László

1984 Vikár Béla erdélyi népdalgyűjtéséről. Zenetudományi Dolgozatok, 192-198. újraközlés:
In Laczkó András (szerk.): Vikár Béla nyomában. Kaposvár, Kaposvári Kiskönyvtár 2. 7-13.

Voigt Vilmos

1997 Megoldott és megoldatlan kérdések hangrögzítésünk kezdetei körül. Néprajzi Értesítő,
LXXIX. 103-107.

Volly István

1959 Somogyi „Kalevala” Vikár Béla Somogyban. Somogyi Almanach 4. Kaposvár, Somogy
Megyei Tanács Művelődési Osztálya,